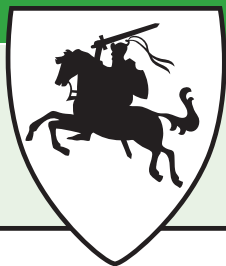

“
SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

N.Žalys: „Dar metai, kiti ir Lietuvos nebeliks“

Ilgametis pedagogas Narimantas ŽALYS, turintis fizikos mokytojo - eksperto kvalifikacinę kategoriją, 2014 m. tapęs Akmenės rajono savivaldybės nominacijos „Metų mokytojas“ laureatu, pastebi, kad, artėjant Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio jubiliejui, auga ir Lietuvos, kaip valstybės, nykimo mastai.

R Sidas AKSOMAITIS
„Respublikos“ žurnalistas

O ar gali būti kitaip šalyje, kurioje jau ir mokytojai jaučiasi nustumti į paraštes? N.Žalys, lapkričio pradžioje apsisprendęs atsisaityti Akmenės gimnazijos direktoriaus pareigų ir pasirinkęs kitą - laisvesnį ir mažiau įpareigojantį - darbą, sako, kad šiandien mokytojo prestižas yra tokio žemo lygio, kad pedagogui dažnai net nedrąsu prisipažinti, jog jis yra mokytojas.

- Kokia esminė priežastis nulėmė jūsų apsisprendimą baigti beveik tris dešimtmečius trukusią pedagogo karjerą? - *pasiteiravo „Respublika“ Narimanto ŽALIO.*

- Palikau gimnazijos vadovo poziciją, bet ne švietimo sistemą. Esu buvęs gimnazijos direktorius, bet ne buvęs pedagogas. Dabar dirbu įmonėje, kuri užsiima edukacinių priemonių gamyba ir platinimu, tebekonsultuoju moksleivius fizikos klausimais. Turbūt kiekvienas dirbdamas stengiasi gauti atlygį, iš kurio būtų įmanoma išgyventi, nusipirkti knygą, aplankyti spektaklį ar svečią šalį. Kiekvienas pedagogas, dirbdamas mokykloje ir norėdamas savo darbą mokykloje atlikti gerai, neapsiriboja tarifikuojamų valandų skaičiumi. Dažnai tenka girdėti sakant: „Na, ir ką tas mokytojas ten mokykloje veikia - pavaiškavo pusę dienos su pieštuku ir viskas“. Deja, mokytojo darbo diena trunka ir 12 valandų, ir daugiau. Mokymo įstaigos vadovo darbo laikas - visiškai neregamentuotas. Be administracinio darbo mokyklos direktorius dar privalo dalyvauti įvairiuose susirinkimuose, susitikimuose, o tai irgi atima laiko. Dirbdamas fizikos mokytoju su fizikos priemonėmis ir mokinių sąsiuviniais kasdien bendraudavau iki 22 valandos, savaitgaliais - iki 20 valandos. Ar dar kurio darbininko darbo diena tiek tęsiasi?

- Jūs - mokyklos vadovas - į rankas gaudavote šiek tiek daugiau nei 800 eurų algą, įskaitant priedus. Maždaug tokį pat atlyginimą ne viena privati įmonė siūlo pagalbiniams darbuotojams. Kas turi nutikti, kad šalies valdžia liautųsi tyčiotis iš pedagogų?

- Šiandien racionaliau būtų kalbėti ne apie atlyginimo dydį, o apie uždirbamų pinigų perkamąją galią. Ne tiek svarbu, ar žmogus uždirbs 800, ar 250 eurų, svarbiau tai, ką žmogus už tuos pinigus galės įsigyti, ar už visas gaunamas paslaugas sugebės atsiskaityti. Tiek šalies valdžia, tiek ir visa visuomenė turi

keisti požiūrį į mokyklą, mokytoją, mokinį. Dažnai mes užmirštame, kad mokykla - tai tas atskaitos taškas, nuo kurio prasideda kiekvieno mūsų karjeros, darbo, tolimesnio mokslo siekiai. Valdžios vyrai ir moterys tarsi pamiršę, kokie jų pačių poreikiai buvo lankant mokyklą, ar viskas tiko, ką siūlė suaugusieji. Šiandien visiškai neatsižvelgiama į tai, ko reikia moksleiviams. Kažkas turėjo galimybę nuvykti į užsienį, parvežė kažkokią mintį, tuoj skubama brukti ją į mokyklą ir net nesigilinama, ar ta nauja idėja tiks, ar ne. Tokiu būdu mokykla tampa bandymų poligonu. Kol tokia situacija nepasikeis, tol nieko nebus.

- Kodėl, jūsų nuomone, švietimo sistemoje susidarė tokia situacija, kad kadaise gerbta ir vertinta pedagogo profesija šiandien yra podukros vietoje?

► Šiandien jau stengiamasi išguiti lietuvių kalbą. Visur būtina tik užsienio kalba, bet nebereikia nei lietuvių kalbos, nei tarmių, nei lietuviškų tradicijų

dančiais kažkieno parėdymus, jie yra skubinami, gąsdinami, kad blogai dirba, kad nėra darbo rezultatų. Bet jūs man parodykite bent vieną švietimo sritį, kurioje per pusmetį ar metus galima būtų padaryti darbą, kuris įskart duotų ugdymo rezultatus. Švietimas turi būti tęstinė ir nepertraukiama veikla, kurioje

fizikos kabinetą, ir namuose atsi-verčiu fizikos vadovėlį, išsprendžiu kokį nors fizikos uždavinį. Fizika į mano gyvenimą visam laikui įėjo, kai, dar mokydamasis Papilės S. Daukanto vidurinėje mokykloje, sutikau du pasišventusius šiai profesijai fizikos mokytojus - dabartinį Ventos gimnazijos direktorių Val-

► Turbūt kiekvienas dirbdamas stengiasi gauti atlygį, iš kurio būtų įmanoma išgyventi, nusipirkti knygą, aplankyti spektaklį ar svečią šalį

- Švietimo sistemoje nėra jokio nuoseklumo. Švietimas šiandien yra tapęs politikų mėtoma ir vėtoma marionete. Jei ankstesniais laikais buvo duodamas laiko tarpas, per kurį jis gali kažką nuveikti ir pasiekti akivaizdų rezultatą, tai šiandien ilgiausias laikotarpis gali būti nebent 4 metai, kol pasikeis naujas ministras. Nežiūrint į pačias geriausias idėjas, veiklas, pasikeitus ministerijos vadovui viskas būna nubraukiama - jau nekalbant apie tai, kiek laiko tai vyko, ar davė rezultatą, ar ne. Mokytojai tapo robotais, vyk-

pasiekiamus rezultatus galime matuoti nebent po 5-10 metų, kuriai reikalingos geros investicijos, nors jos dažnai ir neatsiperka. Šiandien mokytojo prestižas yra tokio žemo lygio, kad dažnai mokytojams net nedrąsu prisipažinti, kad jie yra mokytojai. Istorija mini faktą, kad valstybė yra stipri, kol ji turi gerus dvasininkus, teisininkus ir mokytojus.

- Ką gimnazijoje palikti buvo gaila labiausiai?

- Dirbdamas mokyklos direktoriumi aš su malonumu užeidavau į

demarą Kuodį ir jau į užtarnautą pensiją išėjusią mokytoją Onutę Fokienę. Jie man įskiepijo meilę fizikai ir jų dėka pats tapau fizikos mokytoju. Labiausiai gaila būtų, jei neturėčiau galimybės draugauti su fizika. Tikiuosi, kad mano ir fizikos draugystė nenutrūks, kad būsiu reikalingas ne vienam moksleiviui, besirenkančiam techninius ar technologijos mokslus.

- Išgyventi iš kuklių atlyginimų neišgalintys mokytojai važiuoja ir lenkia nugaras fabrikuose bei daržuose užsienyje. Abiturientai, neturintys iš ko mokėti kosminių sumų už studijas Lietuvoje, renkasi nemokamus analogus užsienyje. Ar gerai, kad netgi švietimo sistemoje įsigalėjo emigracijos kodas, stumiantis žmones iš Lietuvos?

- Kas gali užprogramuoti ar užkoduoti žmogų? Tik gyvenimo sąlygos. Mokytojas - ne išimtis. Ar kalbėsime apie mokytoją, ar apie gydytoją, kiekvienas mokslus baigęs žmogus nori kurti savo gyvenimą, bet kaip jam pasiekti išskylančius tikslus? Išėitys Lietuvoje yra dvi - arba gyveni socialiai, bet negali kurti savo gerovės, arba kuri gerovę, bet gyveni alkdamas. Susidūrę su tokia dilema jauni specialistai ir renkasi emigraciją. O ką jie randa? Taip, užsienyje eilinio gatvės šlavėjo ar krovinių automobilio vairuotojo atlyginimai yra gerokai solidesni, tačiau kiek valandų tenka dirbti? Lietuvoje mokytojas, net ir labai norėdamas dirbti ir uždirbti daugiau, to padaryti neturi jokių galimybių. Yra griežtas įsakymas, nurodantis, kad mokytojas per savaitę gali dirbti tik 36 tarifikuojamas valandas ir nei minutės daugiau. Tokia situacija mieste gal ir pateisinama, bet ką daryti provincijoje? Mieste yra populiarios korepetitoriaus paslaugos, tad pedagogai turi galimybę kažkiek prisidurti prie kuklių savo atlyginimų. O provincijoje tėvai neturi iš ko mokėti už korepetitoriaus paslaugas, dėl to jos nėra populiarios, pamokų krūviai mokyklose maži. Ką daryti mokytojui? Ar gerai, kad emigruojama, spręskite patys - tuštėja kaimai, kaimų mokyklų suolai, mokytojai tampa nereikalingi.

- Uždarinėjamų mokyklų, bibliotekų, kultūros centrų vietose kuriasi parduotuvės, kazino... Kuo tai gresia mūsų tautai? Kokias dvasines vertybes perduosime ateities kartoms, jei šiandien lengva ranka jų atsisakome?

- Tokius ir daug panašių klausimų šiandien kelia švietimo, kultūros, inteligentijos atstovai. Kas iš to? Jau vėlu. Nepakanka vien deklaruoti, kad reikia kvieisti emigrantus sugrįžti, reikia konkrečių darbų. Lietuvoje populiariu mėtų deklaracijomis ir nieko nedaryti, o būtent tuščios deklaracijos šiandien ir skamba iš valdžios atstovų lūpų. Manau, kad dar metai, kiti ir Lietuvos iš tikrųjų nebeliks. Išliks tik Vilnius, gal dar Kaunas ir Klaipėda, o visa kita bus X teritorija, neišlaikiusi nei tradicijų, nei vertybių, bet užtat lengvai valdoma. Šiandien jau stengiamasi išguiti lietuvių kalbą. Visur būtina tik užsienio kalba, bet nebereikia nei lietuvių kalbos, nei tarmių, nei lietuviškų tradicijų. Dar viena tuščia deklaracija - tautinis kostiumas. Kas iš to? Kostiumas - tai šventės atributas. Tikra šventė būna, kai žmogus ją jaučia sieloje, o kas iš tokios šventės, kai ji dirbtinė, brukama per prievartą? Nederėtų švenčių kurti lozungais, jos turi prigyti, kiekvienas žmogus turi prie jų priaugti. Mūsų šalyje jau kasmet mažėja žmonių, blėsta lietuvių kalbos naudojimas, nyksta tradicijos, vertybės - visa tai nepalaujamai didina Lietuvos, kaip valstybės, nykimo ir tuštėjimo mastą.

Kokiais valdžios pažadais Lietuvos žmogus gali būti sotus?

Valstybės biudžetas patvirtintas. Žadėta pasirūpinti ne tik mūsų karinėmis išlaidomis, bet ir kitomis valstybės sritimis. Bet vis tiek neaišku, kam pagerės gyvenimas. Medikams kažkas pažadėta, pedagogams pažadėta pažadėti, statuliniai pareigūnai norėtų, kad būtų jiems pažadėta. Kokiais pažadais žmogus gali būti sotus?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskutavo ekonomistas, buvęs užsienio reikalų ministras ir Seimo narys Povilas GYLYS, filosofas, rašytojas Vytautas RUBAVIČIUS ir buvęs sveikatos apsaugos ministras, gydytojas Konstantinas DOBROVOLSKIS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Kodėl valstybėje vėl giriamasi didėjančiu vidutiniu darbo užmokesčiu, bet pamirštama pasakyti, kad šiemet per 10 metų pirmą kartą toks didelis skirtumas Lietuvoje tarp mažiausiai ir daugiausiai uždirbančių žmonių?

PGYLYS: Iš karto noriu patikslinti. Realus darbo užmokestis nuolatine algą gaunantiems žmonėms pastaruoju metu, mano manymu, sumažėjo. Kadangi buvo didžiulis kainų šuolis. Galima aiškinti, kad pas mus yra 4,5 proc. infliacija, bet kai kuriais atvejais ji siekia 50 proc. ir daugiau. Jau visi sako, kad dabar euras yra vertas tiek, kiek buvo vertas litas. Nors, kaip pamenate, vienas euras buvo vertas beveik tris su puse lito. Ką tai reiškia? Realus darbo užmokestis yra išreikštas prekėmis ir paslaugomis. Pvz., kiek tu gali už 500

Povilas GYLYS

ekonomistas, buvęs užsienio reikalų ministras ir Seimo narys

■ **Godumas niekada nebuvo gėrio forma. Bažnyčia niekada nemokė, kad būti godžiam yra gerai**

eurų įsigyti įvairių prekių ir paslaugų? Dabar gali įsigyti gerokai mažiau. Nelygybė Lietuvoje didžiausia Europos Sąjungoje pagal vadinamąjį Gini koeficientą.

Kita vertus, Lietuvoje profesijos turėtų būti lyginamos pagal jų svarbą, įnašą, sudėtingumą, rizikingumą ir panašius dalykus. Tačiau to beveik nėra. Iš karto pasakysiu, kad Lietuvoje, jeigu tu dirbi viešajame sektoriuje, kitaip sakant, nekuri prekių, tai tu esi, atsiprašau, parazitinis elementas, nes tave išlaiko kilmušis verslas. Tokia ideologija. Liberalizmas mus išmokė, kad ekonomika yra tik verslas. Jeigu tu esi versle ir kažką parduodi, vadinasi, tu kuri turtą. O jeigu tu esi mokytojas, gydytojas, dėstytojas, o ką jau kalbėti apie teatrą ar kokį nors aktorį, - na, esi visiškai parazitais. Nes nieko nekuri. Sėdi ant sveiko verslo kūno. Kiek mums kainavo šita ideologinė deformacija?

Mes nuvertiname žmogų, kuris dirba labai sudėtingą darbą. Kad ir dėstytoja, gydytoja. Mediko darbas yra labai sudėtingas, labai atsakingas ir labai svarbus. O koks yra darbo užmokestis? Docentas, dirbantis, tarkim, mano katedroje 30 metų, gal ne Nobelio premijos lau-

reatas mokslinė prasme, bet geras pedagogas, uždirba 588 eurus. O vienas politikas man sakė, kad Mažeikiuose suvirintojo net už 1000 eurų neatsiranda.

Kodėl taip yra? Taip yra todėl, kad mūsų biudžetas labai mažas. Negalime išlaikyti viešojo sektoriaus iš kokių 29 proc. BVP. Mums sako, kad biudžete nėra pinigų. Jų iš tikrųjų nėra, nes jų mažai surenkama. Europos Sąjungoje tam skiriama 40 proc., o pas mus - 29 proc. BVP. Kaip išleidžiama - dar kitas klausimas. Ar mes iš tikrųjų ūkiškai tuos pinigus panaudojame?

Jeigu biudžetas labai mažas ir dar neuikiškai mes jį tvarkome, susidaro tokia situacija, kad mes dešimtmečiais skurde laikome išstius gyventojų grupes, ypač dirbančias viešajame sektoriuje. Kas atsitinka? Mokytojų profsąjunga palyginti stipri. (Apskritai Lietuvoje profsąjungų nėra, išskyrus viešąjį sektorių, privačiam juk nėra.) Mokytojai sako: duodate pinigų arba streikuosime. Ir Vyriausybė kažkaip susimandražina, bent pažadų padalija.

Pvz., universitetų bendruomenės yra labiau individualistiškos, ten profsąjungų nėra, tad kiekvienas prisitaiko, kaip gali, dažniausiai dirba trijose vietose. Jeigu docentas dirba trijose vietose, ar jis gali dirbti mokslinį darbą? Aš dabar dirbu mokslinį darbą, žinau, kiek man tai kainuoja. Jeigu man reikėtų dar dėl išgyvenimo papildomai dirbti, aš nerasyčiau knygų. Vadinasi, tau valstybė sudaro sąlygas, kad tu, nors ne turtuose, bet normaliai išgyveni, tai tu gali rašyti tą knygą. Bet jeigu tu turi maitinti šeimą iš 600 eurų, tai šeima, ko gero, gali pasakyti, kad tu, tėveli, nelabai atlieki savo misiją. Neaprupini. Čia jau galima nueiti ir iki šeimų skyrybų.

ekspertai, laisvi inteligentai, o ne, sakykime, bankų ekspertai, kurie niekada nepasakys apie valstybę tiesios. Jie pasakys, ko reikia bankams, verslui ir taip toliau. Štai paaiškinimas, kodėl susidarė šio- kia situacija.

G.JAKAVONIS: Jaunimas anksčiau, kad taptų medikais, bent septynerius metus mokėsi. **PGYLYS:** Dabar jau dešimt.

G.JAKAVONIS: Ir tiek gyvenimo mokslams atidavę žmonės negali iš valstybės pareiklauti normalių atlyginimų? Įsisteigus medikų sąjūdžiui, premjeras Saulius Skvernelis pareiškė, esą jis provokuojamas, šantažuojamas...

K.DOBROVOLSKIS: Teisingu gydytojų pasakymu, sistemisko valstybinio požiūrio visais klausimais, taip pat ir į darbo užmokestį, nėra. Tik imitavimas. Vaizduojama, kad sprendimai priimami, bet realiai valdymo nėra. Vadovai turi matyti visu- bą: mokytojus, gydytojus, teatralus, rašytojus ir taip toliau. Ir verslą.

Nesakau, kad reikia verslą nuste- kinti. Bet jeigu beveik visi vi- dutinio lygio verslo atstovai turi namus Kipre, Ispanijoje ir kitur, peršasi netiesioginis atsakymas: savo darbuotojams jie nemoka do- ro darbo užmokesčio. Dėl to pas- mus BVP dalis, tenkanti darbo už- mokesčiui, yra mažiausia Europo- je. Paskui skėščiojam rankomis: žmonės emigruoja. Neskėščiotik, o susėskit, rimtai apsvarstykit, spręskit. Bet mums, pvz., nėra galimybės apie tai kalbėti. Nes taip, kaip dabar kalbu, aš galiu kal- bėti tik „Respublikos“ leidiniams ir žinių radijų. Pvz., nacionalia- me transliuotojuje tokios diskusi- jos negali būti, nes ten kalba Ar- vydas Avulis, Robertas Dargis ir kiti vieninteliai Lietuvos išlaiky- tojai. Aš nesakau, kad verslo at- stovai neturi kalbėti. Turi, bet taip pat turi būti ir tikri universitetų

Tad problemų daug, jos visos tu- ri būti sprendžiamos, bet turi būti sprendžiamos išmanančių žmonių. Buvo šūkis, kad ši Vyriausybė - spe- cialistų, bet kokių specialistų, dabar sunku ir paaiškinti. Tarkime, mūsų sveikatos apsaugos ministras. Gal jis ir labai geras savo srities specia- listas, bet juk yra Lietuvoje daugiau nei 300 sveikatos apsaugos organi- zacijų, specialistų, kurie skersai iš- ilgai perpratę sistemą, yra parašę ir knygų, kaip turi būti valdomos ligo- ninės, kaip pasiekti gerų rezultatų ir gydymo sistemoje, ir gyvenime, bet nelabai tuo naudojamasi.

Nesinori smarkiai kritikuoti, bet turbūt kokių šešių ministrų klausiau, ar skaitė medžiagą, kurią parengė Sveikatos apsaugos re- forms biuras. Tai buvo prieš ger- rą dešimtmetį kartu su užsienio konsultantais išleistos knygos. Klaidėjo daktaras Vinsas Janu- šonis jau kelias knygas išleido bū- tent apie ligoninių valdymą.

G.JAKAVONIS: Jis - irgi bu- vęs sveikatos apsaugos minis- tras. **K.DOBROVOLSKIS:** Taip, taip, bet jis neišlaikė, sakė nega- lintis dirbti.

G.JAKAVONIS: Bet tuo me- tu, kai dirbote, kiek pamenu, Lietuvoje tris mėnesius nebu- vo pinigų gydytojų algoms.

K.DOBROVOLSKIS: Prem- jeras ėmė ir perkėlė 60 mln. litų iš sveikatos apsaugos sistemos į soc. rūpybą. Viskas, nėra pinigų ir nėra iš ko mokėti. Jie buvo grąžinti atė-

jus premjerui Algirdui Brazauskui, kai nuėjome ir išaiškinome, kad ne- gali taip būti, kad atimtų pinigus ir nemokėtų algų. Viskas. Po poros mėnesių algos buvo atkurtos ir vi- si normaliai dirbo. Kiekvienoje sri- tyje reikia žinoti, kas ką dirba.

G.JAKAVONIS: Lietuvos gydytojai turi gerą vardą tar- pautiniu mastu. Užsienyje daug ir mūsų kardiologų, ir stoma- tologų, ir ko tik nori. Tačiau ne visi išvažiuoja į Vakarų valsty- bes. Iš kur tas patriotiškumas?

K.DOBROVOLSKIS: Galetų ir dar daugiau išvažiuoti. Ypač re- zidentus Vokietija kviečia, nes už rezydentūrą Vokietijoje nieko ne- reikia mokėti. Mes išmokom per 6 metus, išvažiuoja ten ir gauna normalų atlyginimą, dirba. O mes dar reikalaujame, kad dalis reziden- tų primokėtų už tai, kad jiems leidžiama mokytis. Tai aukščiausio lygio nesamoni. Negali taip būti.

Dar vienas pavyzdys. Mano du rezidentai intervenciniai radiolo- gai išvažiavo į Londoną. Sako, mes esame tikri patriotai, padirbėsime dvejus trejus metus, užsidirbsime per tą laiką pinigų ir grįžtame į Lietuvą. Ten algos 5-6 kartus di- desnės, ypač intervencinių radio- logų. Po gerų metų grįžo čia pasi- žiūrėti, kaip artimieji gyvena. Na, klausiu, kada planuojate sugrįžti? Atsakė: žinot, dabar sugrįšim, bet tik atostogoms, nes aiškiai mato- me, kad ten dirbami galime pa- dėti visiems savo artimiesiems čia gyventi. Ten ir darbas lengvesnis, ir atlyginimas geresnis.

Ten visai kitaip dirbama. Pas mus tai to, tai kito trūksta, patiems reikia ieškoti zonų ar vaistų. Siau- bas, tikrintojų begalės. O ten, sako, mes ateiname dirbti. Ten visada prieš pat pabaigą tos dienos darbą jau būname padarę, o Lietuvoje, tarkime, chirurgas, pradėjęs ope- ruoti, dirba papildomas valandas, nes negali mesti operacijos. Niekas už papildomą laiką nemoka.

VRUBAVIČIUS: Turime grįžti į tam tikrą pradžią, nuo ko ta netei- sybė, kuri visą laiką mus lydi, prasi- dėjo. Mes pradėjome išvogdami vals- tybę, išvogdami tą administracinę-te- ritorinę darinį. Visos procedūros buvo institucionalizuotos, ir pinigų įvedi- nėjimo, ir taip toliau. Mes manėme, kad čia bus laisvosios rinkos pamatai ir ant jų mes kursime. Kartu su visu tuo atsirado ideologija, kuri viską pa- teisina. Mes (politikai) kūrėme lais- vąją rinką, mes tarsi leidžiame išvog- ti, nes tik savininkas gali gerai turtu pasinaudoti. Tie aktyvieji pasiims vis- ką visose srityse ir paskui savo veikla kurs tą pridėdamąją vertę, kurs lais- vąją rinką, naujus santykius, nes mums reikia kuo greičiau atsirišti bei sovietinio paveldo. Ši ideologija buvo nepaprastai paveiki ir dabar mes matome jos žiedus. Matome bankų ir neklinojamojo turto analitikus, ku- rie moko Lietuvą, kaip gyventi.

K.DOBROVOLSKIS: Pacientai pyksta dėl to.

VRUBAVIČIUS: Be abejo. Jie suvokia, kad čia kažkas vyksta ne taip, kaip turėtų būti. Nesakau, kad apskritai nieko nereikia privatizuoti. Bet šitose srityse būtinas ypatingas atsargumas, reikia žiūrėti, ar tai ne-

Gediminas JAKAVONIS

Žalgirietis

■ **Šiemet per 10 metų pirmą kartą toks didelis skirtumas Lietuvoje tarp mažiausiai ir daugiausiai uždirbančių žmonių**

■ **Godumas niekada nebuvo gėrio forma. Bažnyčia niekada nemokė, kad būti godžiam yra gerai**

tos? Švietimas, aukštasis mokslas, sveikatos apsauga - ne verslo sritys. Verslas - savo ruožtu, o jos - savo. Kadangi ideologiją ir verslą reikia kurti, atsirado vakarietiška idėja, kad reikia tai privatizuoti, kad reikia šio- se srityse įdiegti tuos pačius prekė- nius santykius. Kas yra krepšelinizi- cija ir kas yra paslaugos? Paslaugos yra prekės. Ar dar yra senosios ideolo- gijos gydytojų, kuriems ligois yra pacientas, o ne pirkėjas? Gal, bet ma- žai. Paslaugos yra teikiamos. Kas yra paslaugos? Nebereikia paslaugos, ne- belieka paciento. Yra paslaugų pirkė- jas, o pacientas nebereikalingas.

K.DOBROVOLSKIS: Pacientai pyksta dėl to.

VRUBAVIČIUS: Be abejo. Jie suvokia, kad čia kažkas vyksta ne taip, kaip turėtų būti. Nesakau, kad apskritai nieko nereikia privatizuoti. Bet šitose srityse būtinas ypatingas atsargumas, reikia žiūrėti, ar tai ne-

■ **Šiemet per 10 metų pirmą kartą toks didelis skirtumas Lietuvoje tarp mažiausiai ir daugiausiai uždirbančių žmonių**

■ **Godumas niekada nebuvo gėrio forma. Bažnyčia niekada nemokė, kad būti godžiam yra gerai**

Jeigu pažiūrėtume į biudžeto asignavimų persiskirstymą per pas- taruosius 10 metų, kaip universite- tuose persiskirstė finansai valdymui ir dėstytojams, pamatytume, kad iki 50 proc. lėšų perėjo į valdymo sritį, nors besimokančiųjų mažėja.

Taip pat sveikatos apsaugos sis- temoje - nei gydytojas svarbus, nei pacientas. Jie nebesvarbūs tiems, ku- rie kontroliuoja finansinius srautus ir visa tai valdo. Tada prasideda tolesnis prekinį santykių diegimas - imi bet kokią funkciją, skaidai ją į keletą funk- cijų ir kiekvieną įkainoji. Tačiau nėra jokio natūralaus šių kainų palygini- mo, viskas yra „iš oro“, kažkoks sė- dinčių žmonių susitarimas.

Mes kuriame laisvos rinkos san- tykius, bet realiai socialinis gyveni- mas vyksta kitaip. Gydytojai irgi tai puikiai suvokia. Gydytojai taip pat masto ekonomiškai. Jeigu įsivyrav- ja prekiniai santykiai, o aš dirbu li- goninėje ir galiu užsiimti privačia praktika, tai aš ligininę galiu panau- doti savo privačiai praktikai. Ar ne- galiu? Galiu. Ir prasideda. Ar galima tada kalbėti apie paciento interesą? Ar tada įdomus kam nors pacientas? Apskritai nebeįdomus. Jis yra tik pretekstas gauti arba tiesioginį už- mokestį, arba iš Ligonijų kasų. Ir kuo ilgiau jis sirgs, tuo geriau...

PGYLYS: Nes jis - pajamų šal- tinis.

VRUBAVIČIUS: Jis tiesiog ku- ria didesnę pridėdamąją vertę. Su šitos sistemos problemomis nebej- manoma susitvarkyti, nes susifor- mavo toks mechanizmas, kuris jau veikia savaime. Atsirado sluoksnius suinteresuotų asmenų, kuriems pa- togu (kad ir ligoninių valdytojų) papildomai vis labiau apmokestinti, koncentruoti išteklius, kad visi pri- klausytų nuo tavęs ir kad visi eitų per tavo rankas. Atsiranda visai ki- tokie interesai nei tas pagrindinis, kuris turėtų būti kuo greičiau ir kuo pigiau pagydyti žmogų.

Iš čia ir atlyginimų disbalansas. Atlyginimai tarsi turėtų būti ne- svarbūs, nes politikai sukūrė tą sis- temą, beveik viską leidžia, o jūs dar reikalaujate. Tai jūs užsidirbkite... Kaip ir padavėjai, turite patys nu- sunkti. Bet ką nusunkti, ką nebe- lieka žmonių?

Kaip mes surenkame valstybės biudžetą? Tik didindami kainas. Rei- ka dar labiau kelti kainas, nes tik tada surinksi biudžetą. Kas yra kai- nos? PVM. Vienintelis rodiklis, ku- ris realiai atspindi mūsų situaciją, yra BVP. Jis kyla, bet jis kyla ne dėl augančių apimčių ir ne dėl naujų mū- sų ekonomikos dalykų.

G.JAKAVONIS: Ekonomikos srityje buvome vadinami **Pabal- tytoji tigras. Kodėl praradome po- zicijas?**

PGYLYS: Pagal BVP vienam gy- ventojui Lietuvos rezultatas yra ge- riausias. Vienam gyventojui Lietuvo- je tenka 32 tūkst. eurų, estui - 31 tūkst., latviui - 27 tūkst., lenkui - apie 29 tūkst. Tai yra atraminis taškas, reiškiantis, kiek sukuriamo turto vie- nam gyventojui. Turiu omenyje pin- ginį turtą, nes į tą statistiką neįtrau- kiamo, pvz., gydytojo, dėstytojo su- kuriamo vertė.

VRUBAVIČIUS: Bet kainos įtraukiamos.

PGYLYS: Lietuvoje darbo už- mokestis yra žemiausias. Pensijos mažiausios. Ką tai rodo? Kai tik rei- kia mokėti darbo užmokestį, pinigų nėra, nors BVP ir didesnis negu kai- mynų. Tai yra vienas iš nelygybės parametru.

■ **Atsirado sluoksnius suinteresuotų asmenų, kuriems patogų papildomai vis labiau apmokestinti, koncentruoti išteklius, kad visi priklausytų nuo tavęs**

Vytautas RUBAVIČIUS
filosofas, rašytojas

Mūsų Gini koeficientas (nukry- pimas nuo absoliučios lygybės - *red.*), kaip sakiau, šiame regione yra didžiausias. Pvz., Lietuvoje jis sudaro apie 38 proc., Lenkijoje - apie 31 proc. gyventojų, Estijoje, Latvijoje - 34 proc. Deja, Baltaru- sijoje tas koeficientas yra 26 proc. Vadinasi, nelygybė pas juos yra gerokai mažesnė. Suomijoje - 21 proc. Europoje mažiausia nelygy- bė yra Suomijoje. Ten būti turtin- gam nėra jokia ideologinė garbė kaip Lietuvoje.

Tai juk godumo ideologija. Godumas niekada nebuvo gėrio forma. Niekada. Bažnyčia niekada nemokė, kad būti godžiam yra ge- rai. O mus 25 metus sėkmingai moko, kad būti godžiam yra gerai. Kadangi tai atitinka rinkos daly- vio elgseną. Aš ne prieš rinką, aš nesu naivus. Bet aš už tai, kad rinkos sektoriuje vyktų konku- rencija.

Grįžtu prie temos - gydytojas ar dėstytojas, menininkas, jie dir- ba dėl viešojo intereso. Ir šiems žmonėms reikia sudaryti sąlygas garbingai ir oriai gyventi. Nerei- kia, kad profesorius būtų milijo- nierius, nes jis turės jachtą, paskui jam reikės ją išlaikyti, ją aplanky- ti, apie knygas jam nebus kada gal- voti. Bet oriai gyventi reikia.

Yra dar vienas dalykas. Saky- kime, kiek kainuoja mokslų dak- toro darbo jėga. Jo investicijos ir save yra 10-12 metų, t.y. sąna- dos. Stalas turi savo sąnaudas. Tad daktaro darbo jėga irgi turi sąna- das. Mes juk apie tai net nekalba- me. Kiek kainuoja gero dėstytojo darbo jėga? Jis turi ne tik paval- gyti, apsirngti, neatrodyti prieš studentus kaip nuskurdėlis. Taip?

Nueiti į teatrą, pailsėti po įtempto darbo. Niekas apie tai nekalba. Ta- kie visą laiką laiko ant skurdo ri- bos. Gal čia ir yra strategija, kad jis neturėtų kada pagalvoti apie platesnius dalykus - kas yra vals- tybė, kam ji reikalinga?

O kas yra viešasis interesas? Visi, kurie kuria viešąsias gėry- bes. Ir tai dideliu laipsniu nėra prekės. Valstybė turi į tai inves- tuoti. 29 proc. BVP tikrai nėra tie pinigai, už kuriuos galima išlaiky- ti visus viešuosius interesus, pra- dedant policiją, baigiant mokyklo- mis.

„McDonald’s“ veikia pagal pri- vataus intereso principus. Jokių problemų. Tegul veikia. Batų tai- sykla - pagal rinkos principus, reiškiantis, kiek sukuriamo turto vie- nam gyventojui. Turiu omenyje pin- ginį turtą, nes į tą statistiką neįtrau- kiamo, pvz., gydytojo, dėstytojo su- kuriamo vertė.

VRUBAVIČIUS: Bet kainos įtraukiamos.

■ **Godumas niekada nebuvo gėrio forma. Bažnyčia niekada nemokė, kad būti godžiam yra gerai**

PGYLYS: Taip. Valstybė kuria daiktines infrastruktūras - kelius, geležinkelius, ir dvasinę infras- truktūrą, kurią kuria universitetai, ligininės, mokyklos, teatrai ir t.t. **VRUBAVIČIUS:** Ne viskas priklauso tik nuo biudžeto apimtys. Priklauso nuo proporcijų, to biudže- to persiskirstymo. Bet ir nuo supra- timo, kokios sritys yra nepaprastai svarbios tam visuomenės gyveni- mui. Visos visuomenės, Tautos ir valstybės gyvenimui. Kai nebesu- pranti, kad sveikatos apsauga, švie- timas arba aukštasis mokslas yra svarbus, ar tik ne svarbiausias, visai visuomenei, tada turime tai, ką tu- rime. Jeigu neatsiras sisteminio po- žiūrio ir tam tikro sluoksnio, netgi žmonių, to nepakaisime jokiais vie- netiniais įsakymais, nes tai ne nuo vieno žmogaus priklauso.

PGYLYS: Pabaigoje noriu tru- putį paguosti. Ne tik pas mus yra tokių problemų. Liberali, individua- listinė ideologija faktiškai apėmusi didelę Vakarų civilizacijos dalį. Gal skandinavai yra šiek tiek saugesni. Ten socialinė mintis, valstybė, soli- darumas, socialinis teisingumas dar egzistuoja. Ir Vakaruose iš inercijos to teisingumo daugiau iš tų laikų, kai konkuravo dvi sistemos (Vakarai su Rytais), reikėjo įrodyti socialinį tei- singumą. Bet aš dabar matau ir tam tikrų degradavimo elementų.

Pagrindinė problema, aš visiškai sutinku, yra ideologinė. Kai ekono- mika sutapatinama su verslu. O pa- grindinis bet kokios ekonominės veiklos motyvas turi būti egoizmas. Mes nesuprantame, kaip veikia vie- šasis sektorius. Viešasis sektorius veikia solidarumu pagrindais. Ir ši- tam sektoriui veikti yra po pagrū- diniai šaltiniai: biudžetas ir, antra, žmonių pilietiškas. Supratimas, kad, be jų individualių egoistinių in- teresų (neneigiu, aš jų turiu, tai ir apsirngti, pavalgyti, t.t.), yra bendri interesai, vienas iš jų - išlaikyti šią valstybę, kad ji funkcionuot nor- maliai, kad būtų gerai valdoma. De- ja, mes turime (ir ne tik mes) ydin- gą atrankos sistemą. Žmonės jau yra numoję ranka į rinkimus. Mes Sei- me beveik neturime žmonių, kurie strategiskai, valstybiškai galėtų mastyti. Tai sakau ne iš kokių nors blogų paskatų, o iš patirties. Matau kokių du tris žmones, kurie trupu- ti orientuojasi makroekonomikoje, iš 141. Valstybiškai mąstančių ir no- rinčių pakovoti už nacionalinį inte- resą žmonių Lietuvos Seime reikė- tų su žiburiu ieškoti. Ir apskritai Lietuvos politiniame elite. Kodėl taip yra? Į politiką atėjo filosofija, kai kiekvienas žiūri savęs. O kas bus su valstybe? Kaip joje veiks mokyklos, ligininės, teatrai ir t.t.? Nėra tokio sisteminio, gerąja prasme gaspodo- riško požiūrio į savo šalį.

Parenė Rasa NAVICKAITĖ

Visa filmuota
medžiaga tinklalapyje
w.suzalgirok.lt